

Homo anti-economicus

BPV_SOPE Ekonomická sociologie

Homo economicus

- Homo economicus, nebo ekonomický člověk, je pojetí lidí v některých ekonomických teoriích jako rozumných, dokonale informovaných a sobeckých aktérů.
- člověk racionálně a systémově kalkuluje a plánovitě hospodaří, zaměřený je primárně např. na zisk, užitek, blaho, bohatství, spotřebu a usiluje přitom o minimální náklady
 - Ačkoli se termín nezačal používat dříve než od 19. století, je často spojován s myšlenkami na 18. století a myslitele jako Adam Smith a David Ricardo.
 - V Bohatství národů, Smith psal: “To není od shovívavosti řezníka, sládka nebo pekaře, že my očekáváme naši večeři, ale od jejich pozornosti pro jejich vlastní zájem.”

Homo economicus

- **Max Weber:** typy racionality; racionalita je kalkulace určující nejlepší a nejvýhodnější strategii konání
- **Adam Smith:** „svoboda jedince, ani volný trh nejsou možné bez tří základních zásad, totiž bez stability vlastnictví, dobrovolnosti převodu a stability slibu.“
- **David Ricardo:** vytvořil klasickou politickou ekonomii na bázi deduktivně abstraktní, nepoužíval žádné empirické důkazy, neuchyloval se k historii. Byl prvním ekonomem, který takto pracoval.

Homo economicus

- Model homo economicus maximalizuje vlastní zájem a rozhodnutí je výsledkem racionálního jednání, ale také:
 - *Jednání směřuje k maximalizaci zisku*
 - *Důležité informace k rozhodování jsou k dispozici*
 - *Lidské jednání dokážeme ovládnout a odhadnout (naplánovat)*

Homo economicus

- **Racionalita** (z lat. ratio = rozum) je schopnost člověka myslet a konat na základě **rozumných** norem.
- Soulad mezi činností a rozumovými pravidly, jejichž zachovávání je předpokladem k dosáhnutí cíle.
- Racionalitu chápeme jako relativní stabilní souhrn pravidel, norem, standardů a etalonů duchovní a materiální činnosti, stejně jako hodnot, které všeobecně přijímají a jednoznačně chápou všichni členové daného společenství (sociální, profesní či etnické skupiny, třídy, vrstvy ...)

Typy kapitálu

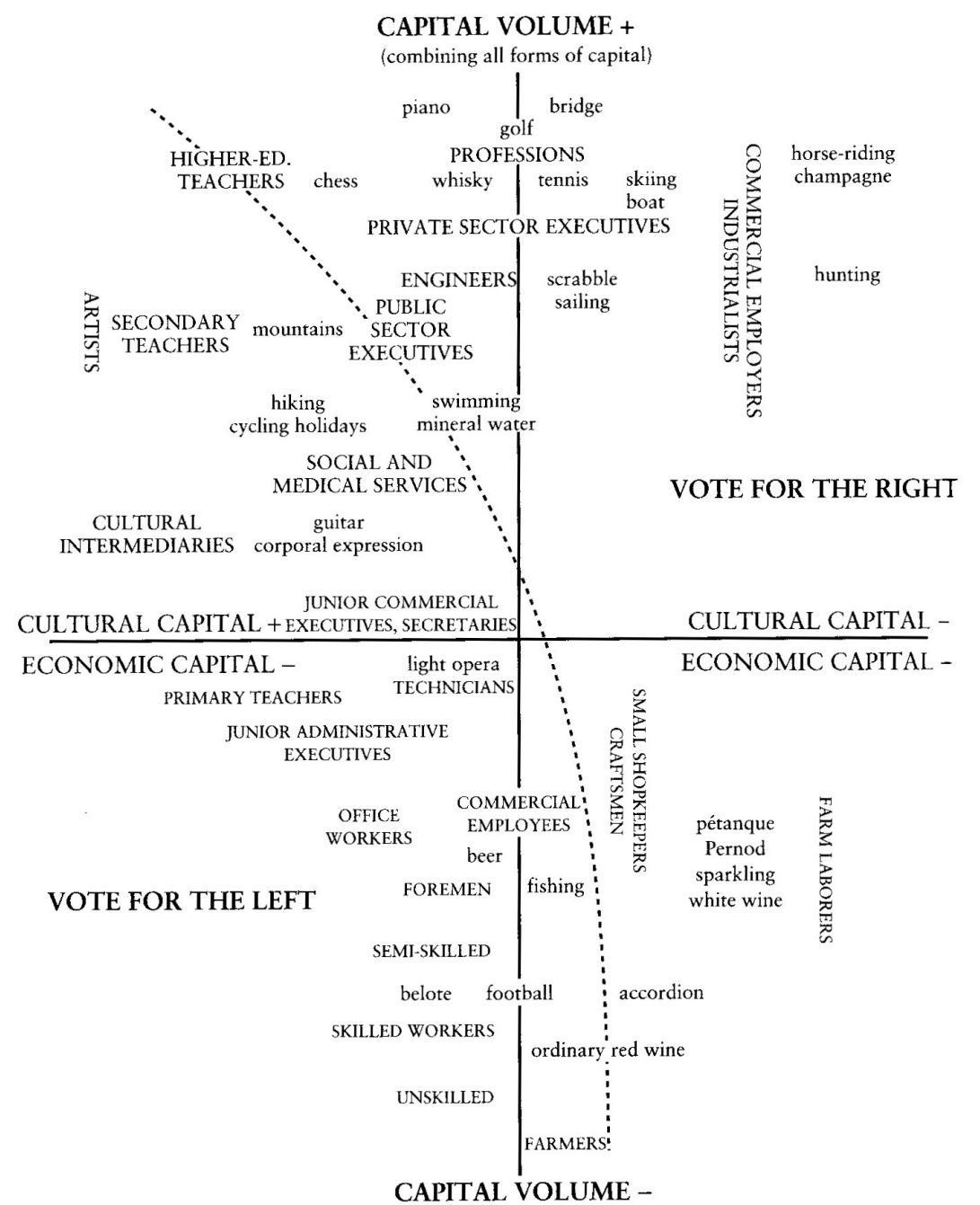

Figure 19.1 The space of social positions and the space of lifestyles (the dotted line indicates probable orientation toward the right or left)

Jak funguje (sociální) svět?

- Pro fungování sociálního světa nestačí pojem ekonomického kapitálu
- **Ekonomický** kapitál: peníze, majetek, akcie atd., je ihned proměnitelný do peněz
- **Sociální**: sociální povinnosti, známosti, sítě, které jsou za určitých podmínek směnitelné do peněz
- **Kulturní**: vzdělání, kultura, zvyky (znalost dominantní kultury ve společnosti, schopnost rozumět a používat „vzdělaný“ jazyk) – za určitých podmínek směnitelné do ekonomického kapitálu

- Existují třídy?

Jak funguje (sociální) svět?

- Sociální aktéři nejsou ani produktem vnějších sil, ani racionální subjekty
- Sociální svět je vztahový
- Jsou to vědoucí a jednající **aktéři** obdařeni **praktickým smyslem**, přejatým **systémem preferencí, principů vidění a třídění** (vkus), **poznávacích struktur a schémat jednání**, podle nichž se orientuje **vnímání situace** a příslušná **odpověď**
- Tímto praktickým smyslem pro to, co je v dané situaci třeba udělat je **habitus**

Jak funguje (sociální) svět?

- Habitus – vytvářený sociálními podmínkami, je regulovaný ale neklade na aktéry přesné podmínky jednání, nevyžaduje kolektivní koordinaci
- Není vědomý, může být doprovázen vědomou strategickou kalkulací, jež se od habitusu liší, např. šanci předcházející proměnu minulého účinku do očekávaného cíle
- Reakce na prostředí jsou definovány bez jakékoliv kalkulace a vztahují se k objektivním možnostem vepsaným ve struktuře přítomnosti
- Habitus je vytvářen předchozí zkušeností, která ovlivňuje chování jedince, je produktem třídy objektivních pravidelností
- Habitus produkuje praktické jednání lidí, generuje rozumné, „logické“ chování které je možné a je pozitivně odměňováno, naopak vylučuje chování, které je sankcionováno

Jak funguje (sociální) svět?

- Praktický vztah aktérů k jejich okolí dává dojem vědomé utility – redukuje se „zápal“ pro konkrétní sociální pole
- Veškerá možná motivace aktérů se redukuje na ekonomický zájem, na peněžní zisk - že principem jednání je jasně pochopený ekonomický zájem a jeho cílem racionálně propočtený hmotný zisk
- Bourdieu: vztah ontologické souhry mezi *habitu*sem a polem – podvědomá souhra mezi aktérem a světem; lidé pojmají praktická schémata vnímání a hodnocení; do svého zapojení zapojují teze, které si ovšem nekladou
- Sociální aktéři užívají „strategií“, které jen velice zřídka spočívají na principu skutečné strategické intence – Nejde o logiku teorie her!!!

Homo anti-economicus

- Je možný nezištný čin?
- Jednání lidí řídí rozum – to ale nutně není racionální jednání, vždy ale je nadané smyslem
- Zájem – rozlišování - vsazení – **illusio** – vztah mezi aktérem a polem
- **Illusio** nerovná se utilitární zájem! (stanovení cíle a zvyšování účinnosti, peněžní zisk)
- Cílem lidského snažení není vždy jeho výsledek! Účel jednání není vždy kladen jako jeho cíl, jde o vztah zaujetí do přítomnosti či nastávající budoucnosti
- Příklady: akademická kariéra, politická kariéra

Homo anti-economicus

- Symbolický kapitál – jakýkoliv druh kapitálu, který je nahlížen a vnímán (a tedy i uznáván) v daném poli
- Nezištné, anti-ekonomické habitusy – odmítání zájmu v ekonomickém slova smyslu
- Nezištné jednání – aristokracie, předmoderní společnosti – nezištnost zde **není kalkulací**
- Nezištnost je možná tehdy, když jsou dispozice k nezištnému jednání v daném poli rozeznávány a odměňovány
- Rodina, kultura, věda
- Dar jako symbolická směna – zákaz explicitnosti, podvojnost subjektivní pravdy a objektivní skutečnosti
- Směna darů jako paradigma ekonomie symbolických statků

Zdroje

- Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*, Praha: Karolinum.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction : A Social critique of the judgement of taste*. (R. Nice, Trans.) Cambridge, MA: Harvard University Press
- <https://economicsociology.org/>
- <http://econsoc.mpifg.de/>